

Gemeentebreed

Onttrekking en ontheffing: geen puur eigen keus

P. Niemeijer

‘Hierbij deel ik u mee dat ik mij aan de kerk onttrek. Per direct. Aan bezoeken of gesprekken hierover heb ik geen behoefte meer. Mijn besluit staat vast.’

‘Hier ben ik het niet mee eens. Dit maak ik niet mee. Zo kan ik niet werken. Ik leg mijn taak neer.’

Twee heel verschillende situaties. In het ene geval vind je vaak jezelf niet gereformeerd meer, in het andere vind je over het algemeen dat een kerkenraad of commissie dat niet meer is. Bovendien is breken met de kerk nog wel iets van een andere orde dan een taak neerleggen. Maar wat overeenkomt, is de stelligheid van de eigen opinie en het trekken van de ‘ultieme’ consequentie zonder dat de instantie waarmee je ‘kapt’, daar nog een plaats in heeft. Een kerk, kerkenraad of commissie heeft maar te accepteren wat jij doet.

In dit artikel gaat het niet om een algemeen verhaal over de verschijnselen van onttrekking en ontheffing. De bedoeling is een beperkte. Het gaat uitsluitend om de procedure. Namelijk hoe iemand die zich onttrekt of een taak neer wil leggen, dient op te treden.

Onze kerkorde kent geen procedures voor onttrekking en ontheffing. Er is één geval waarin het wel geregeld is: als een predikant van zijn ambt ontheven wil worden en wil overgaan tot een andere levensstaat. Dat kan een predikant niet op eigen houtje. Voor zijn ontheffing uit het ambt is nodig dat de kerkenraad en de classis, met medewerking van de deputaten van de particuliere synode, oordelen dat daarvoor gewichtige redenen zijn. Die zware procedure heeft ermee te maken dat de predikant zich voor zijn leven aan de kerkelijke dienst heeft verbonden en er in zijn geval inderdaad sprake is van de overgang naar een andere levensstaat (art. 15). In dit artikel wil ik een paar opmerkingen maken over ontheffing en onttrekking.

Overwegingen

1. Ontheffing en onttrekking verraden over het algemeen een botsing met de wijze waarop de kerk inhoud geeft aan haar identiteit. Het richt zich tegen de bepaling of juist de weigering van een concrete koers. De een kan ‘in zo’n kerk niet meer uit de voeten’, de ander wil ‘bij zo’n kerkenraad niet meer horen’. De een vindt de kerk te gereformeerd, de ander vindt zijn of haar medecommissieleden niet gereformeerd of niet bevlogen en enthousiast genoeg. Men heeft kritiek op de omgang met andersdenkenden, met pluralisme, met laksheid, met radicalisme, met vernieuwings- en behoudzucht. Daarmee levert elk verzoek om ontheffing en onttrekking een reden tot zelfbeproeving voor kerk en kerkenraad. Maar tegelijk moet het hen niet overrompelen. Nergens is beloofd dat de weg naar het koninkrijk door kalm water gaat. Een gereformeerde koers brengt strijd en aanvechting. Omdat niet alles goed vindende verdraagzaamheid, maar het Woord van de Here de kerk heeft te stempelen.

2. Ook volmaaktheid en eensgezindheid zijn ons niet beloofd in dit ondermaanse. Dat hoeft ons niet te verontrusten. Het moet ons wel scherp houden. In dat kader is het bij verschillen van mening altijd belangrijk om te onderscheiden tussen ‘geloofsinhouden’ en ‘opvattingen’. En ook tussen ‘principe’ en ‘uitvoering’. Niet bij elk gespreksonderwerp gaat het om de leer van de kerk van alle tijden en alle plaatsen. En niet elke praktische toepassing of uitzondering verandert of ondergraaft de regel. Wij hebben vanuit het verleden niet een onaantastbaar lijstje met concrete regels en richtlijnen aangereikt gekregen, dat we vervolgens alleen maar hebben ‘af te vinken’. De Schrift leert ons bidden om zelfkritiek, om fijngevoeligheid en om

het vermogen te onderscheiden wat de wil van *de Here* is in onze concrete situatie. Dat mag in het vertrouwen dat het Woord van God helder is, en dat je zolang je je vasthoudt aan het onderwijs van de Schrift, je niet op een hellend vlak bevindt, maar in de weg van de Here. Aan zijn kracht en aan de vitaliteit van zijn Woord ook in spannende en 'nieuwe' tijden hoeven we niet te twijfelen.

3. Het is geen voldoende reden voor ontheffing en onttrekking dat je het ergens 'niet mee eens' bent. In de kerk geldt niet de regel dat we het 'altijd' met 'alles' eens moeten zijn. Bepalend voor de kerk en voor het leven, werken en leidinggeven in haar is de eenheid van het ware geloof. Dáárin hebben we één te zijn. Maar wat allerlei kerkelijke besluiten en regels betreft geldt niet dat we het daarmee eens moeten zijn, maar dat we ze wel 'als bindend aanvaarden', tenzij we er appèl tegen aantekenen of revisie van vragen. Dat 'als bindend aanvaarden' betekent niet, dat we verantwoordelijkheid dragen voor elk besluit en elke regel. Het betekent wel, dat we niet kunnen doen alsof die afspraak er niet is of het als onze taak zien als een soort 'vijfde colonne' van binnenuit oppositie tegen die afspraak te gaan voeren en voeren. We hebben met elkaar wegen afgesproken voor appèl en revisie. Die mag je gebruiken. Maar als ook die geen verandering brengen, schik je je in de gebruiken van de 'gemeenten Gods'. Loyaal en in de overtuiging dat het Woord niet alleen jou bereikt heeft (1 Kor. 14). Hooguit kun je dan vragen om aan de uitvoering van een besluit geen actieve bijdrage te hoeven leveren.

4. In de kerk zijn we door Christus aan elkaar gegeven om elkaar te dienen. We zijn allemaal verschillend: verschillende karakters en gaven, verschillende verantwoordelijkheden en beperkingen, zelfs verschillende inzichten. Daarvoor hoeven we ons niet te schamen. We mogen ze ook niet tot norm voor anderen maken. We hebben ons in te zetten niet voor kruistochten voor onze opvattingen en ideeën, maar voor de heerschappij van Gods Woord, voor de opbouw van de kerk als geheel, en voor het heil en welzijn van de broeders en zusters. Wie zegt dat hij of zij dat niet meer kan in de kerk, moet zich wel realiseren welk oordeel hij of zij daarmee velt. De apostel Paulus waarschuwt de Korintiërs juist dat ze in hun onderlinge verschillen (ik ben van Paulus, ik van Apollos en ik van Kefas) de tempel van God niet mogen schenden en niet mogen binden boven het Evangelie van Christus uit. Dat doen ze als ze het breekijzer zetten in de gemeente en eigen groep en eigen opvattingen superieur verklaren.

5. Wie in de kerk op eigen initiatief een taak oppakt, doet dat voor het aangezicht van de Here en in de kring van de gemeente. De Here is de God bij wie het niet ja en nee tegelijk is. En Hij wil dat ook bij ons het ja ja is. Al kost het je veel en is het tot je schade: wat je voor het aangezicht van de Here op je hebt genomen - al deed je het uit vrije wil! -, moet je nakomen (Pred. 5). Je kunt er alleen van af als je dat tegenover de Here en degenen voor of met wie je datgene doet, eerlijk, zuiver en ootmoedig verantwoordt.

6. Bij onttrekking aan de kerk en bij ontheffing van een officieel ontvangen taak gaat het nog anders. Als voor een lidmaatschap eigen keus en eigen emotie beslissend zijn, dan kun je op eigen initiatief 'kappen'. Maar in de gereformeerde kerk is lidmaatschap geen zaak van eigen keus. De Here heeft je geroepen. En Hij is een Herder die je niet zomaar laat gaan! Ook de kerk heeft je in haar midden ontvangen. Door je doop ben je in de christelijke kerk ingelijfd. Dat kun je niet op eigen houtje verbreken. Dat geldt ook voor taken in kerkenraad of commissies. Die zijn je opgedragen. Daartoe ben je geroepen en benoemd. En dat heb je aanvaard. Er was sprake van tweérichtingsverkeer! Waarbij het initiatief (de roeping) van de gemeente - Gods gemeente - of van de kerkenraad uitging. Zo'n taak kun je dan ook niet op eigen gezag neerleggen. Je kunt ook niet zeggen: 'ik doe dat niet meer', later gevolgd door: 'ik had toch gezegd dat ik dat niet meer deed.' Je kunt van een je opgedragen taak hooguit op een zorgvuldig verantwoorde manier ontheffing vragen. En na ampel overleg kan die je van harte of noodgedwongen door de benoemende instantie verleend worden. Dan pas ben je

ervan ontslagen.

7. Aan het begin van dit artikel schreef ik dat de kerkorde geen procedure voor ontheffing of onttrekking kent. Maar hij kent wel als zonde van ambtsdragers de ‘trouweloze dienstverlating’. Of daarvan in een bepaald geval sprake is, beslist de kerkenraad en - indien nodig - de kerkenraad van de naburige kerk.

Voor de praktijk

Voor de praktijk wijs ik op vijf punten.

a. In kerken waar de eigen keus en eigen emotie van het kerklid doorslaggevend zijn, bepaalt dat lid wanneer zijn lidmaatschap beëindigd is. Hij of zij kan kiezen voor een datum die ‘gunstig’ is: gewenst i.v.m. eigen aan- of afwezigheid in de dienst waarin de onttrekking wordt meegedeeld; pijnlijkheid voor de familie; consequenties op arbeidsrechtelijk terrein als je in dienst bent van een kerk- of confessiegebonden instelling; enz. In de gereformeerde kerken is niet de eigen keus en emotie beslissend, maar gaat het om God die roept en om de kerk die in haar midden ontvangt. Laat dat ook bij een onttrekking zichtbaar worden. Ik las ergens van een plaatselijke kerk dat die bij een onttrekking melding maakt aan de gemeente van een brief van onttrekking en dan een termijn stelt waarin de gemeenteleden in de gelegenheid zijn de bewuste broeder of zuster te benaderen en aan te spreken (uiteraard zal de betrokkene - op grond van de burgerlijke privacywetgeving - hiervoor toestemming moeten geven). Na die periode wordt de broeder of zuster dan opnieuw bezocht en wordt door de kerkenraad een finale beslissing genomen.

b. Taken in de kerk leg je niet op eigen gezag neer. Je vraagt als het nodig is, daarvan ontheven te worden. Je doet dat met zorgvuldige verantwoording en onder erkenning van het recht van de kerkenraad om zich over je aanvraag een weloverwogen en niet-rancuneus oordeel te vormen.

c. Het lijkt wel eens alsof wij ervan uitgaan dat voor een besluit van de kerkenraad of commissie alle ambtsdragers resp. commissieleden verantwoordelijk zijn. Ze worden erop aangesproken alsof het hun beslissing is en ze het ermee eens zijn. Zo niet, dan moeten ze er toch oppositie tegen voeren?! Alsof ‘als bindend aanvaarden’ hetzelfde is als ‘ermee eens zijn’.

d. Als alle besluiten van enig belang in een gemeente dan ook nog eens door de kerkenraad worden genomen of moeten worden gefiatteerd, neemt de polarisatie alleen maar toe. Omdat de zaak ‘op het hoogste niveau’ wordt beslist, wordt er ook met de uiterste ernst gediscussieerd. Al gaat het over uitvoerende werkzaamheden of materiële aangelegenheden. Individuele ambtsdragers worden aangesproken op en platgewalst onder discussies waarvoor ze vaak helemaal niet competent zijn en ook geen ambtsdrager of commissielid geworden zijn. En haken af.... Daarom is het goed om zorgvuldig te onderscheiden: behandelen we de zaak hier op de goede plaats: hoort dit op de kerkenraad?

e. Het is ten slotte van belang om goed te letten op het principiële gewicht van de zaken die aan de orde zijn. Om welke schriftuurlijke principia gaat het hier? Is de door anderen of door mijzelf voorgestane uitvoering daarvan echt de enig wettige? Een dergelijke afweging dient niet de vervlakking of relativering van standpunten en visies, en hoeft ook niet ten koste te gaan van bezieling en persoonlijke overtuiging. Wat het hopelijk wel afdamt, is het ‘opblazen’ van zaken, ‘ijver zonder verstand’ en het belasten van individuele ambtsdragers en commissieleden boven hun competentie.